

АНАЛІЗ СТАНУ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРАНТІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті висвітлено результати опитування магістрантів факультету початкової освіти Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії та Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Визначено рівень сформованості професійних якостей, дослідницьких знань та умінь, рівень готовності до проведення педагогічних досліджень. Виявлено недоліки у змістовому та операційно-діяльнісному компонентах підготовки до проведення педагогічних досліджень. Зроблено висновок про необхідність удосконалення означеної підготовки.

Ключові слова: підготовка майбутніх учителів початкових класів, магістерський рівень вищої освіти, підготовка до проведення педагогічних досліджень.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Прийняття Закону України "Про вищу освіту" (2014 р.) зумовлює потребу в якісному оновленні системи вищої педагогічної освіти в країні відповідно до європейських стандартів, підвищенні рівні професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема початкових класів. Поступово має здійснитися перехід від чотирьох ступеневої до двох ступеневої педагогічної освіти майбутніх учителів початкової школи. Особливу увагу привертає другий (магістерський) рівень вищої освіти, який, згідно з Законом передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру [1]. Освітньо-наукова програма магістра обов'язково має включати дослідницьку (наукову) компоненту [1]. Таким чином, стратегічною метою підготовки майбутніх учителів початкових класів є підготовка вчителя-дослідника готового до проектування, інновацій та творчості.

Аналіз останніх досліджень. Науковцями проведено низку досліджень із проблем підготовки магістрів (В. Берека, С. Вітвицька, Л. Сущенко та ін.); підготовки майбутніх фахівців до науково-дослідної діяльності (А. Кочетов, О. Приходько, Н. Яковлєва та ін.); проведення наукової діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах (В. Андрєєв, В. Беспалько ін.).

У наукових дослідженнях приділяється відповідна увага і професійній підготовці вчителів початкової школи, а саме: проблемам ступеневої освіти вчителів початкових класів (С. Власенко, І. Дарманська, Л. Хомич та ін.); особливостям підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення науково-дослідної роботи (С. Балашова, П. Горкуненко, Л. Коржова та ін.).

Аналіз науково-педагогічних джерел свідчить про те, що нині накопичений значний досвід ступеневої підготовки вчителя та професійної підготовки вчителя початкових класів зокрема. Проте недостатньо вивченими є теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до дослідницької діяльності на магістерському рівні.

Мета статті – висвітлити результати констатувального етапу експерименту щодо дослідження стану підготовки майбутніх учителів початкових класів до дослідницької діяльності на магістерському рівні вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз стану підготовки слухачів магістратури до проведення педагогічних досліджень здійснювався протягом 2014 – 2015 рр. на базі Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії та Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Нами було проведено анкетування серед слухачів магістратури денної та заочної форми навчання. Всього опитано 90 осіб. Опитування проводилось відповідно до логіки дослідження і вміщувало такі блоки показників, що характеризують рівень професійної підготовки майбутніх учителів як дослідників: виявлення рівня сформованості професійних якостей; визначення рівня сформованості педагогічних знань щодо специфіки дослідницької функції вчителя початкових класів; виявлення рівня сформованості педагогічних умінь щодо проведення педагогічних досліджень; визначення рівня готовності до проведення педагогічних досліджень.

На основі вивчення праць науковців (В. Шейко, Н. Кушнарєнко, І. Руснак, С. Романюк та ін.) нами були визначені такі основні якості вчителя-дослідника: допитливість, спостережливість, ініціативність, відчуття нового, зацікавленість у справі, дисциплінованість, відповідальність, організаторські здібності, комунікабельність, доброзичливість [2].

Слухачам магістратури було запропоновано оцінити свій рівень сформованості дослідницьких якостей за п'ятибальною шкалою, де мінімальний рівень відповідає 1 балу, а максимальний – 5 балам. Окрім того, оцінювання рівня сформованості професійних якостей магістрантів здійснювали і компетентні судді (викладачі психолого-педагогічних дисциплін), що сприяло більш об'єктивному підходу до аналізу

статистичного матеріалу. Результати дослідження висвітлені в табл. 1.

Таблиця 1

Самооцінка і оцінка рівня сформованості професійних якостей студентів

№ п/п	Дослідницькі якості	Загальний рівень сформованості якостей (у балах)	
		За самооцінкою	За оцінкою
1.	Відчуття нового	3,8	3,7
2.	Допитливість	3,9	3,8
3.	Зацікавленість у справі	4,2	4,1
4.	Ініціативність	4,3	4,1
5.	Спостережливість	4,3	4,1
6.	Дисциплінованість	4,4	4,3
7.	Відповідальність	4,5	4,4
8.	Організаторські якості	4,6	4,5
9.	Комунікабельність	4,7	4,5
10.	Добротливість	4,8	4,6
В середньому		4,4	4,1

Вивчення результатів відповідей показало, що в основному дослідницькі якості у майбутніх учителів сформовані на достатньому рівні. Це свідчить про те, що традиційна система підготовки сприяє формуванню таких властивостей і якостей у майбутніх учителів-дослідників початкової школи, як доброчесність, комунікабельність, відповідальність, дисциплінованість, спостережливість та ін. Однак такі дослідницькі якості, як відчуття нового та допитливість були оцінені більшістю опитуваних задовільно. Ця ситуація може пояснюватися недостатньою увагою мотивації учіння та організації пошукової діяльності слухачів з метою удосконалення навчально-виховної роботи у початковій школі.

Слід зауважити, що самооцінка магістрантами рівня сформованості дослідницьких якостей перевищує оцінку компетентних суддів, а це свідчить про недостатнє розуміння першими сутності визначених дослідницьких якостей та недостатньо сформовані вміння здійснювати адекватну самооцінку.

Необхідною умовою успішної роботи щодо проведення педагогічних досліджень у початковій школі є знання принципів педагогічних досліджень, логіки педагогічного дослідження, напрямів педагогічних досліджень, значення педагогічних досліджень у діяльності вчителя початкових класів; емпіричних методів педагогічних досліджень; теоретичних методів педагогічних досліджень; математичних та статистичних методів педагогічних досліджень, педагогічної діагностики, вітчизняного та зарубіжного досвіду проведення педагогічних досліджень у початковій школі, що були визначені нами на основі вивчення науково-педагогічної літератури (В. Волкова, С. Гончаренко, З. Курлянд, І. Руснак та ін.). Для того, щоб виявити сильні й слабкі сторони теоретичної підготовки до проведення педагогічних досліджень у початковій школі, випускникам і викладачам психолого-педагогічних дисциплін було запропоновано, відповідно до питань анкети, оцінити рівень сформованості у магістрантів знань методики дослідницької роботи за тією ж шкалою. Результати самооцінювання і оцінювання представлені у табл. 2.

Таблиця 2

Самооцінка і оцінка рівня сформованості знань магістрантів щодо проведення педагогічних досліджень у початкових класах

№ п/п	Дослідницькі знання	Загальний рівень сформованості знань (у балах)	
		За самооцінкою	За оцінкою
1.	Математичні та статистичні методи педагогічних досліджень	3,3	3,1
2.	Принципи педагогічних досліджень	3,5	3,4
3.	Напрями педагогічних досліджень	3,8	3,6
4.	Зарубіжний досвід проведення педагогічних досліджень	3,9	3,7
5.	Вітчизняний досвід проведення педагогічних досліджень у початковій школі	3,9	3,8
6.	Значення педагогічних досліджень у діяльності вчителя початкових класів	4,0	4,0
7.	Логіка педагогічних досліджень	4,1	4,1
8.	Емпіричні методи дослідження	4,3	4,1
9.	Педагогічна діагностика	4,4	4,3
10.	Теоретичні методи дослідження	4,5	4,2
В середньому		4,0	3,8

Обробка відповідей респондентів показала, що майже половина їх оцінила рівень сформованості знань з методики проведення педагогічних досліджень задовільно. Найвищі показники рівня сформованості знань стосуються значення педагогічних досліджень у діяльності вчителя початкових класів, логіки педагогічних досліджень, емпіричних методів дослідження, педагогічної діагностики, теоретичних методів дослідження. Це пояснюється, на нашу думку, вивченням цих питань у процесі викладання низки педагогічних дисциплін та курсу "Основи наукових досліджень" (бакалаврський рівень), "Методологія і методика педагогічних досліджень" (магістерський рівень), а також написанням курсових та дипломних робіт на попередніх рівнях здобуття вищої освіти.

Варто зазначити, що у Луганському державному університеті найвищі показники стосуються значення педагогічних досліджень у діяльності вчителя початкових класів, а в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії – педагогічної діагностики. Це зумовлено, на наш погляд, викладанням у ЛДУ такого курсу, як "Психолого-педагогічні основи здійснення проектної діяльності у початковій школі", а в ХГПА – "Основи психодіагностики".

Найнижчі показники рівня сформованості знань стосуються математичних та статистичних методів педагогічних досліджень, принципів педагогічного дослідження, напрямів педагогічного дослідження, зарубіжного та вітчизняного досвіду проведення педагогічних досліджень у початковій школі. На основі бесід, проведених зі слухачами та викладачами, виявлено основну причину отриманих результатів: такий комплекс знань набувався фрагментарно, а цього явно недостатньо для оволодіння ґрунтовними, системними знаннями.

Також слід відмітити, що самооцінка студентами рівня сформованості знань знову перевищує оцінку експертів, а це свідчить про недостатню обізнаність випускників з різними аспектами дослідницьких знань.

Таким чином, дослідження рівня сформованості дослідницьких знань засвідчило недостатню увагу проблемі оволодіння майбутніми вчителями комплексом знань щодо проведення педагогічних досліджень у початковій школі.

Важливим показником підготовленості до проведення педагогічних досліджень є рівень оволодіння дослідницькими вміннями. Враховуючи специфіку діяльності вчителя початкової школи та результати досліджень науковців щодо змісту дослідницької педагогічної діяльності нами було виділено вісім блоків дослідницьких умінь учителя початкових класів (діагностичні, гностичні, проектувальні, конструктивні, комунікативні, організаторські, прикладні та володіння педтехнікою) [3]. Тому слухачам магістратури було запропоновано оцінити власний рівень сформованості дослідницьких умінь за п'ятибальною системою, де 5 балів – максимальний рівень сформованості певного вміння, 1 бал – мінімальний. До цієї роботи були залучені й компетентні судді. На основі порівняльного аналізу отриманих даних знову простежується тенденція завищення оцінок випускниками факультетів початкового навчання. Крім того, результати свідчать про те, що у магістрантів краще сформовані вміння педтехніки, прикладні, діагностичні, комунікативні та організаторські вміння, тоді як проектувальні, конструктивні та гностичні вміння потребують значного вдосконалення (табл. 3).

Таблиця 3

Самооцінка і оцінка рівня сформованості дослідницьких умінь у магістрантів

№ п/п	Дослідницькі вміння	Загальний рівень сформованості умінь (у балах)	
		За самооцінкою	За оцінкою
1.	Проектувальні	3,6	3,5
2.	Конструктивні	3,8	3,7
3.	Гностичні	3,9	3,8
4.	Організаторські	4,0	3,9
5.	Комунікативні	4,2	4,0
6.	Діагностичні	4,4	4,0
7.	Прикладні	4,4	4,2
8.	Педтехніка	4,5	4,3
	<i>В середньому</i>	4,0	3,8

Додаткові бесіди, проведені зі слухачами магістратури, вивчення навчальних планів, робочих навчальних програм з психолого-педагогічних дисциплін та різних видів педагогічної практики допомогли нам виявити низку причин такого стану. Позитивним є те, що студенти поряд з основною спеціальністю оволодівають додатковою, процес отримання котрої спрямований на формування прикладних умінь. Формування комунікативних, діагностичних умінь і умінь педтехніки відбувається в процесі проходження різних видів практики, яка організовується у педагогічних закладах з 1-2 курсу навчання. Зазначимо, що такі висновки співпадають з результатами досліджень низки науковців (Ю. Бабанський, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна та ін.). Проте процес формування гностичних,

проектувальних, конструктивних умінь є досить складним і потребує високого рівня розвитку наукового мислення, інтелектуальних умінь (серед них – умінь аналізувати, узагальнювати, порівнювати тощо). Для їх формування необхідно застосовувати спеціальні педагогічні технології. Однак програми навчальних дисциплін та педагогічної практики, зміст і методика викладання психолого-педагогічних дисциплін у педагогічних закладах не дають можливості повною мірою сформувати у майбутніх учителів-дослідників більшість цих умінь.

Отже, самооцінка слухачами магістратури власного рівня сформованості дослідницьких якостей, знань та умінь та оцінка компетентних суддів свідчить про наявність низки недоліків щодо підготовки майбутніх учителів-дослідників початкової школи. Отримані результати дослідження були підтверджені відповідями студентів на останнє запитання анкети про рівень їх готовності до проведення педагогічних досліджень (табл. 4).

Таблиця 4

Загальна картина готовності слухачів магістратури до проведення педагогічних досліджень

№ п/п	Рівень підготовленості до класного керівництва	Кількість студентів (у %)
	Підготовлений значною мірою	10,0
	Достатньо	23,7
	На середньому рівні	56,5
	Недостатньо	9,8
	Зовсім не підготовлений	0

Висновки. Таким чином, результати проведеного дослідження серед магістрантів факультету початкової освіти дають нам можливість констатувати, що теоретична і практична підготовка до проведення педагогічних досліджень у початковій школі потребує вдосконалення. Особливу увагу слід звернути на змістовий та операційно-діяльнісний аспекти підготовки майбутніх учителів.

Перспективи подальших розвідок. Подальших наукових розвідок потребує дослідження сучасного стану готовності учителів сучасної початкової школи до дослідницької діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України "Про вищу освіту" // Орієнтир (додаток до "Урядового кур'єра"). – 2014. – № 21 (13 серп.). – С. 7–18.
2. Шквир О. Л. Специфіка дослідницької діяльності вчителя початкової школи [Електронний ресурс] / О. Л. Шквир // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України : електрон. наук. фах вид. – 2014. – Вип. 3. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/jpdf/Vnadps_2014_3_14.pdf
3. Шквир О. Л. Дослідницькі педагогічні вміння вчителя початкових класів : теоретичний аспект / О. Л. Шквир // Науковий вісник Чернівецького університету : [зб. наук. праць. Педагогіка та психологія]. – Чернівці : Чернівецький нац. у-т, 2013. – Вип. 642. – С. 190–198.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" [Law of Ukraine "On Higher Education"] // Oriyentyr (dodatok do "Uriadovoho Kuryera") [Reference point. Addition to government courier]. – 2014. – № 21 (13 serp.). – S. 7–18.
2. Shkvyr O. L. Spetsyfika doslidnyts'koi diyalnosti vchytelia pochatkovoi shkoly [Specificity of the Research Activity of a Primary School Teacher] [Elektronnyi resurs] / O. L. Shkvyr // Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy : electron. nauk. fakh vyd. [The Bulletin of National Academy of State Boarder Service of Ukraine] – 2014. – Vyp. 3. Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2014_3_14.pdf
3. Shkvyr O. L. Doslidnyts'ki pedahohichni vminnia vchytelia pochatkovykh klasiv : teoretychnyi aspekt [Research and Pedagogical Skills of a Primary School Teacher : Theoretical Aspect] / O. L. Shkvyr // Naukovyi visnyk Chernivets'koho universytetu : [zb. nauk. prats. Pedahohika ta psykholohiya] [Chernivtsi University Scientific Journal]. – Chernivtsi : Chernivetskyi nats. u-t, 2013. – Vyp. 642. – S. 190–198.

Шквир О. Л. Анализ состояния подготовки магистрантов к проведению педагогических исследований в начальной школе.

В статье освещены результаты опроса магистрантов факультета начального образования Хмельницкой гуманитарно-педагогической академии и Луганского национального университета имени Тараса Шевченка. Определено уровень сформированности профессиональных качеств, исследовательских знаний и умений, уровень готовности к проведению педагогических исследований. Выявлены недостатки в содержательном и операционно-деятельностном компонентах подготовки к проведению педагогических исследований. Сделаны выводы о необходимости улучшения обозначенной подготовки.

Ключевые слова: подготовка будущих учителей начальных классов, магистерский уровень высшего образования, подготовка к проведению педагогических исследований.

Shkvyr O. L. State Analysis of Postgraduates' Readiness to Conducting Pedagogical Researches in Primary School.

Adoption of the law of Ukraine "About Higher Education" (2014) causes the need in qualitative renewal of the system of higher pedagogical education in the country. It is done according to the European standards, rise of the level of professional preparation of the prospective teachers, in particular, primary school teachers.

Gradually, the transition from the four grades (junior specialist, bachelor, and specialist, master) to the two grade (bachelor, master) pedagogical education of the prospective primary school teachers should be done. Strategic goal of preparation of the prospective primary school teachers is training the teacher-researcher, ready for projection, innovations and creative activity. That is why the study of the students' readiness level of Master course to conducting pedagogical researches, finding difficulties and drawbacks will help to improve the content, methods and forms of the mentioned preparation according to the new demands. The analysis of the students' state readiness of Master course to conducting pedagogical researches has been conducted during 2014-2015 on the base of Khmelnytsky Humanitarian-Pedagogical Academy and Luhansk Taras Shevchenko National University.

We conducted intramural students' questioning of Master Course and correspondence course of study. The questioning was conducted according to the logics of the research and contained such blocks of indices, which characterized the level of professional readiness of the prospective teachers as researchers: discovering the level of readiness of professional qualities; determination of the level of readiness of pedagogical skills as for the specificity of the research function of the primary school teacher; finding the level of readiness to conducting pedagogical researches. The results of the questioning helped to determine the drawbacks in contextual and operation-occupational components of preparation to conducting pedagogical researches and to come to the conclusion about the necessity of improving the mentioned preparation.

Key words: *preparation of the prospective primary school teachers, master's degree of higher education, preparation to conducting pedagogical researches.*